Res Rhetorica

ISSN: 2392-3113

Retoryki posthumanistyczne
Posthuman rhetorics

13 (2) 2026

ISSUE EDITOR: MICHAŁ MOKRZAN, ANNA BENDRAT

KAROLINA FERREIRA FERNANDES
UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU, POLSKA
https://orcid.org/0000-0001-7814-3085
k.fernandes@uwb.edu.pl

OKSANA VOYTYUK
UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU, POLSKA
https://orcid.org/0000-0001-6452-2893
oksana.voytyuk@uwb.edu.pl

Posthumanistyczne retoryki dezinformacji: więcej-niż-ludzkie działania perswazyjne w polskich narracjach medialnych o wojnie w Ukrainie

Posthuman rhetorics of disinformation: More-than-human persuasive agencies in Polish media narratives on the war in Ukraine

Abstract

Artykuł podejmuje analizę dezinformacji dotyczącej wojny w Ukrainie w polskich narracjach medialnych z perspektywy posthumanistycznej teorii retoryki. Autorki wychodzą z założenia, że dezinformacja nie jest wyłącznie efektem intencjonalnych działań aktorów politycznych czy medialnych, lecz procesem emergentnym, wytwarzanym w relacyjnych układach ludzi, technologii, algorytmów, obrazów oraz afektów. W tekście zaproponowano odejście od antropocentrycznych modeli analizy dezinformacji na rzecz ujęcia więcej-niż-ludzkiego, uwzględniającego sprawczość nie-ludzkich aktorów komunikacyjnych. W części teoretycznej omówiono posthumanistyczne i nowomaterialistyczne koncepcje retoryki, w tym teorię aktora-sieci oraz reinterpretację kategorii *rhetorica docens* i *rhetorica utens*. Część analityczna ukazuje polski ekosystem medialny jako hybrydowy układ perswazyjny, w którym algorytmy platform cyfrowych, obrazy, wideo, deepfake'i, boty, interfejsy oraz kolektywy haktywistyczne współtworzą obieg i skuteczność narracji dezinformacyjnych. Szczególną uwagę poświęcono afektywnym wymiarom dezinformacji, analizując narracje antyuchodźcze oraz retorykę „zmęczenia Ukrainą" jako mechanizmy osłabiania empatii i solidarności społecznej. Artykuł wskazuje, że zrozumienie dezinformacji jako zjawiska więcej-niż-ludzkiego stanowi warunek konieczny dla projektowania skutecznych strategii ochrony sfery publicznej, demokracji i debaty medialnej.

This article examines disinformation related to the war in Ukraine within Polish media narratives from the perspective of posthuman rhetoric. The authors argue that disinformation should not be understood solely as the result of intentional actions by political or media actors, but rather as an emergent and relational process produced through interactions between human and non-human actors, including technologies, algorithms, images, platforms, and affective dynamics. The paper challenges anthropocentric models of disinformation analysis by proposing a more-than-human framework that acknowledges distributed persuasive agency. The theoretical section introduces posthuman and new materialist approaches to rhetoric, drawing on actor-network theory and a reconfiguration of the concepts of *rhetorica docens* and *rhetorica utens*. The analytical section conceptualizes the Polish media ecosystem as a hybrid persuasive arrangement in which recommender algorithms, visual media, deepfakes, bot networks, platform interfaces, and pro-Russian hacktivist collectives co-produce the circulation and effectiveness of disinformative narratives. Particular attention is paid to the affective and material dimensions of meaning-making, including anti-refugee narratives and the rhetoric of "Ukraine fatigue" as mechanisms that normalize indifference and erode social solidarity. The article concludes that understanding disinformation as a more-than-human phenomenon is essential for developing adequate analytical tools and effective strategies to protect the public sphere, democratic processes, and media discourse.

Key words

dezinformacja, posthumanizm, retoryka, wojna w Ukrainie, algorytmy, afekt, media cyfrowe
disinformation, posthumanism, rhetoric, war in Ukraine, algorithms, affect, digital media

License

This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 international (CC BY 4.0).
The content of the license is available at http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/

Received: 31 January 2026 | Accepted: 17 May 2026
DOI: https://doi.org/10.29107/rr2026.2.5

KAROLINA FERREIRA FERNANDES
UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU, POLSKA
https://orcid.org/0000-0001-7814-3085
k.fernandes@uwb.edu.pl
OKSANA VOYTYUK
UNIWERSYTET W BIAŁYMSTOKU, POLSKA
https://orcid.org/0000-0001-6452-2893
oksana.voytyuk@uwb.edu.pl

Posthumanistyczne retoryki dezinformacji: więcej-niż-ludzkie działania perswazyjne w polskich narracjach medialnych o wojnie w Ukrainie

Wstęp

Wojna w Ukrainie od początku pełnoskalowej inwazji Federacji Rosyjskiej w lutym 2022 roku stanowi nie tylko konflikt militarny i geopolityczny, lecz także intensywne wydarzenie medialne o globalnym zasięgu. Przestrzeń informacyjna stała się jednym z kluczowych pól bitwy, w którym rywalizują ze sobą narracje, interpretacje oraz emocje. W tym kontekście dezinformacja jest zarówno efektem działań pojedynczych aktorów politycznych czy informacyjnych, jak i złożonym procesem komunikacyjnym osadzonym w technologii. Dotychczasowe badania nad dezinformacją w dużej mierze opierały się na perspektywach antropocentrycznych, koncentrując się na intencjach nadawców, strategiach propagandowych oraz reakcjach odbiorców. Takie podejście, choć nadal istotne, okazuje się niewystarczające w warunkach współczesnej komunikacji cyfrowej, w której sprawczość jest rozproszona pomiędzy ludzi, technologie, algorytmy, platformy internetowe oraz emocjonalne uwarunkowania obiegu treści. W rezultacie perswazja i tworzenie znaczeń coraz częściej zachodzą w ramach układów więcej-niż-ludzkich (Latour 2005).

Celem niniejszego artykułu jest analiza dezinformacji obecnej w polskich narracjach medialnych dotyczących wojny w Ukrainie z perspektywy posthumanistycznej teorii retoryki. Autorki wychodzą z założenia, że dezinformacja nie funkcjonuje wyłącznie jako świadomie zaprojektowany komunikat, lecz jako efekt działania złożonych zespołów aktorów ludzkich i nie-ludzkich, które wspólnie uczestniczą w procesach perswazyjnych i semantycznych. Algorytmy, boty,

architektury platform społecznościowych oraz techniczne uwarunkowania obiegu informacji pełnią tutaj rolę aktorów retorycznych, współtworzących sens, widzialność i efektywność przekazów. Artykuł stawia tezę, że dezinformacja dotycząca wojny w Ukrainie w polskim ekosystemie medialnym ma charakter posthumanistyczny, ponieważ jej skuteczność perswazyjna wynika z interakcji pomiędzy intencjonalnymi działaniami ludzkimi a nie-ludzkimi mechanizmami dystrybucji. Ekosystem w tym wypadku to umowne pojęcie przeniesione z nauk przyrodniczych, opisujące otoczenie informacyjne w społeczeństwie, którego nadawcze i odbiorcze fizyczne, wirtualne i psychologiczne składniki pozostają we wzajemnych zależnościach i nawzajem się przekształcają (Kupiecki, Bryjka, Chłoń 2022, 31). Teza ta pozwala lepiej zrozumieć, w jaki sposób znaczenia są dziś wytwarzane i stabilizowane w przestrzeni publicznej oraz dlaczego tradycyjne narzędzia przeciwdziałania dezinformacji okazują się często niewystarczające.

1. Wojna w Ukrainie jako konflikt medialny

Atak Federacji Rosyjskiej na Ukrainę w 2022 roku ujawnił nowy typ konfliktu, w którym działania militarne są nierozerwalnie powiązane z walką o kontrolę nad narracją medialną. Wojna ta funkcjonuje równocześnie jako wydarzenie militarne oraz jako zjawisko intensywnie zapośredniczone przez media tradycyjne i cyfrowe. Przestrzeń informacyjna stała się jednym z kluczowych obszarów rywalizacji politycznej i symbolicznej, w którym produkowane są znaczenia, emocje oraz interpretacje konfliktu. Media społecznościowe, platformy streamingowe oraz infrastruktury komunikacyjne, takie jak sieci transmisji danych, algorytmy i systemy dystrybucji informacji, odgrywają istotną rolę w kształtowaniu percepcji wojny zarówno na poziomie krajowym, jak i międzynarodowym.

1.1 Układ artykułu

Artykuł rozpoczyna się wprowadzeniem, w którym przedstawiono wojnę w Ukrainie jako konflikt intensywnie zapośredniczony medialnie oraz uzasadniono potrzebę odejścia od antropocentrycznych modeli dezinformacji na rzecz perspektywy uwzględniającej rozproszoną sprawczość w środowisku cyfrowym. Następnie omówiono tezę i cele badania, akcentując, że skuteczność perswazyjna dezinformacji wynika z relacji pomiędzy aktorami ludzkimi i nie-ludzkimi. W części drugiej zaprezentowano ramy teoretyczne posthumanistycznego i nowomaterialistycznego ujęcia retoryki: przejście od klasycznej retoryki do koncepcji sprawczości nie-ludzkiej, reinterpretację kategorii *rhetorica docens* i *rhetorica utens* oraz rolę innych-niż-ludzkich praktyk w wytwarzaniu znaczeń na przykładzie wojny w Ukrainie. Część trzecia ma charakter analityczny i ukazuje polski

ekosystem medialny jako układ retoryczny więcej-niż-ludzki. Przedstawiono w niej rolę algorytmów rekomendacyjnych w kształtowaniu widzialności narracji dezinformacyjnych i wytwarzaniu „efektu prawdy", a także znaczenie obrazów i wideo jako autonomicznych aktorów retorycznych w obiegu treści, w tym nowych form manipulacji wizualnej, takich jak deepfake'i. Dalej omówiono funkcjonowanie botów i farm kont jako infrastruktury perswazji oraz wskazano przykłady skoordynowanych kampanii dezinformacyjnych w regionie. W tej części uwzględniono również prorosyjskie kolektywy haktywistyczne, analizowane jako zjawisko sytuujące się pomiędzy oddolnym aktywizmem a działaniami wpisującymi się w logikę wojny informacyjnej. W kolejnej części artykułu wyodrębniono rolę interfejsów platform cyfrowych jako współautorów dezinformacji, pokazując, w jaki sposób architektura designu (m.in. mechanizmy udostępniania, autoplay, krótkie formaty wideo i powiadomienia) współkształtuje dynamikę uwagi, zapamiętywania i „wiralowości" przekazów. Część piąta poświęcona jest afektywnym i materialnym wymiarom tworzenia znaczeń: analizie narracji antyuchodźczych jako afektywnych układów perswazyjnych oraz zjawisku „zmęczenia Ukrainą" rozumianemu jako retoryka wyczerpania, osłabiająca empatię i stabilizująca dystans wobec konfliktu. Tekst zamyka zakończenie, w którym zsyntetyzowano wnioski oraz wskazano znaczenie edukacji cyfrowej i narzędzi cyberbezpieczeństwa dla ograniczania skutków dezinformacji i ochrony sfery publicznej.

1.2. Krytyka antropocentrycznych modeli dezinformacji

Dominujące podejścia badawcze do dezinformacji koncentrują się przede wszystkim na intencjach nadawców, strategiach propagandowych oraz podatności odbiorców na manipulację. Modele te zakładają, że sprawczość komunikacyjna przynależy głównie do podmiotów ludzkich – polityków, mediów, instytucji lub użytkowników sieci. W warunkach komunikacji cyfrowej założenie to okazuje się niewystarczające. Algorytmy rekomendacyjne, boty, infrastruktury platformowe oraz afektywne mechanizmy obiegu treści współtworzą procesy perswazyjne i decydują o widzialności przekazów. Krytyka antropocentryzmu polega zatem na przesunięciu uwagi z intencji jednostek ku relacyjnym układom ludzi i technologii, które wspólnie produkują znaczenia i efekty perswazyjne. Dezinformacja powinna zatem być analizowana jako zjawisko osadzone w relacjach władzy, nierównościach dostępu do zasobów komunikacyjnych oraz mechanizmach instytucjonalnych regulujących obieg informacji. Warunki technologiczne są włączone w określone porządki społeczne, które sprzyjają uprzywilejowaniu jednych narracji kosztem innych. Krytyka antropocentryzmu polega zatem na przesunięciu uwagi z jednostkowych intencji ku strukturze relacji społecznych i technologicznych, w których znaczenia są wytwarzane, wzmacniane i legitymizowane. Dezinformacja

przestaje być w tym ujęciu jedynie problemem poznawczym czy moralnym, a staje się zjawiskiem systemowym, wpisanym w funkcjonowanie współczesnych mediów, instytucji oraz praktyk komunikacyjnych.

1.3. Założenia metodologiczne i materiał badawczy

Artykuł ma charakter teoretyczno-analityczny i opiera się na jakościowym podejściu badawczym, łączącym analizę dyskursu medialnego z perspektywą posthumanistyczną i nowomaterialistyczną. Celem badania nie jest ilościowe określenie skali dezinformacji dotyczącej wojny w Ukrainie, lecz identyfikacja mechanizmów perswazyjnych funkcjonujących w relacyjnych układach ludzi, technologii oraz infrastruktury cyfrowej. Materiał badawczy obejmuje wybrane przykłady narracji medialnych obecnych w polskojęzycznej przestrzeni informacyjnej w latach 2022–2025, odnoszących się do wojny w Ukrainie. Analizie poddano komunikaty rozpowszechniane za pośrednictwem platform społecznościowych, takich jak TikTok, Facebook, X (Twitter) oraz YouTube, a także raporty instytucji zajmujących się monitorowaniem zagrożeń informacyjnych i cyberbezpieczeństwa. Uwzględniono również materiały dotyczące funkcjonowania algorytmów rekomendacyjnych, botów, deepfake'ów oraz cyfrowych mechanizmów dystrybucji treści.

Analiza została przeprowadzona z wykorzystaniem interpretatywnej analizy dyskursu, skoncentrowanej na sposobach konstruowania znaczeń, afektów oraz relacji perswazyjnych w środowisku platform cyfrowych. Szczególną uwagę poświęcono narracjom antyuchodźczym, retoryce „zmęczenia Ukrainą", wizualnym formom dezinformacji oraz mechanizmom wzmacniania widzialności określonych przekazów przez algorytmy platform społecznościowych. Przyjęta perspektywa metodologiczna odwołuje się do założeń teorii aktora-sieci oraz posthumanistycznych koncepcji sprawczości rozproszonej, zgodnie z którymi procesy komunikacyjne są współtworzone przez aktorów ludzkich i nie-ludzkich. W konsekwencji analiza obejmuje nie tylko treść komunikatów, lecz również materialne i technologiczne warunki ich obiegu, w tym architekturę platform, interfejsy użytkownika, mechanizmy rekomendacji treści oraz afektywne formy recepcji przekazów medialnych.

Zastosowane podejście ma charakter eksploracyjny i konceptualny. Jego celem jest zaproponowanie alternatywnego modelu interpretacji współczesnej dezinformacji cyfrowej, uwzględniającego więcej-niż-ludzkie mechanizmy produkcji i cyrkulacji znaczeń w środowisku medialnym.

2. Posthumanistyczne i nowomaterialistyczne ujęcia retoryki

2.1. Od klasycznej retoryki do posthumanistycznej teorii perswazji

Klasyczne teorie retoryki, wywodzące się z tradycji arystotelesowskiej, koncentrowały się na ludzkim podmiocie jako głównym sprawcy perswazji oraz na języku jako podstawowym medium oddziaływania komunikacyjnego (Arystoteles 2004). Retoryka była określana jako zbiór technik argumentacyjnych i stylistycznych stosowanych świadomie przez nadawcę wobec odbiorcy. Współczesne środowisko medialne, zdominowane przez technologie cyfrowe, algorytmy oraz złożone infrastruktury komunikacyjne, podważa jednak wyłączność ludzkiej intencjonalności jako źródła skuteczności perswazyjnej.

Perspektywa posthumanistyczna wprowadza do badań nad retoryką kategorię sprawczości nie-ludzkiej (*non-human agency*), wskazując, że procesy perswazji są współtworzone przez ludzi, technologie, obrazy, dane oraz materialne warunki komunikacji (Bennett 2010; Braidotti 2013; Latour 2005). Jak zauważa Rosi Braidotti, podmiot posthumanistyczny funkcjonuje w sieci relacji z bytami nie-ludzkimi, a jego działania komunikacyjne nie mogą być analizowane w oderwaniu od technologicznych i materialnych kontekstów, w których się realizują (Braidotti 2013). Retoryka przestaje być w tym ujęciu praktyką językową i staje się procesem rozproszonym pomiędzy aktorów ludzkich i nie-ludzkich. Zbliżone stanowisko rozwija Bruno Latour w ramach teorii aktora-sieci (ANT), która redefiniuje pojęcie sprawczości jako efekt relacji pomiędzy różnorodnymi aktorami: ludźmi, urządzeniami technicznymi, tekstami, algorytmami oraz instytucjami (Latour 2005). W takim ujęciu przekaz retoryczny nie jest autonomicznym wytworem nadawcy, lecz rezultatem sieci powiązań, w których medium i infrastruktura komunikacyjna współuczestniczą w produkcji znaczenia i efektu perswazyjnego. Pominięcie tej perspektywy prowadzi do istotnego zubożenia analizy współczesnych konfliktów zbrojnych, w tym wojny w Ukrainie, które należy ujmować jako zjawiska jednocześnie militarne, medialne i technologicznie zapośredniczone (Braidotti 2013, 35; Latour 2005).

2.2. Nowomaterialistyczne rozumienie *rhetorica docens* i *rhetorica utens*

Klasyczne rozróżnienie pomiędzy *rhetorica docens* (retoryką jako teorią i systemem norm) oraz *rhetorica utens* (retoryką jako praktyką perswazyjną) wywodzi się z tradycji antycznej i średniowiecznej refleksji nad sztuką wymowy, w której centralną rolę odgrywał ludzki podmiot jako świadomy twórca argumentacji (Arystoteles 2004, 23-27). W tym ujęciu *rhetorica docens* pełniła funkcję metajęzyka opisującego zasady skutecznego przekonywania, natomiast *rhetorica utens* odnosiła się do konkretnych aktów komunikacyjnych realizowanych w praktyce społecznej.

Nowomaterialistyczne podejście do retoryki kwestionuje jednak wyłączność ludzkiej intencjonalności jako źródła sprawczości perswazyjnej. Zgodnie z założeniami nowego materializmu (Barad 2007; Bennett 2010), procesy komunikacyjne należy analizować jako relacyjne układy, w których współuczestniczą zarówno aktorzy ludzcy, jak i nie-ludzcy: technologie, interfejsy, obrazy, algorytmy oraz materialne nośniki przekazu. W takim ujęciu *rhetorica utens* nie ogranicza się do działań mówcy czy autora tekstu, lecz obejmuje całość praktyk komunikacyjnych współtworzonych przez infrastrukturę medialną i środowisko technologiczne. Równocześnie *rhetorica docens* ulega przekształceniu: nie jest już wyłącznie normatywną teorią argumentacji, lecz staje się refleksją nad warunkami materialnymi i technologicznymi perswazji. Obejmuje ona analizę sposobów, w jakie formaty wizualne, architektura platform cyfrowych oraz mechanizmy algorytmiczne wpływają na kształtowanie dyskursu i jego odbiór (Parks i Starosielski 2015; Grusin 2015). Teoria retoryki musi zatem uwzględniać nie tylko struktury argumentacyjne, lecz także materialność mediów jako współtwórcę znaczeń.

Z perspektywy nowomaterialistycznej granica pomiędzy *rhetorica docens* i *rhetorica utens* staje się mniej wyraźna. Teoria wpływa na projektowanie technologii komunikacyjnych, natomiast praktyki medialne generują nowe formy refleksji nad perswazją. *Rhetorica utens* oznacza współdziałanie dyskursu, technologii i emocji w praktykach komunikacyjnych, podczas gdy *rhetorica docens* odnosi się do teoretycznego opisu tych relacji. Tak rozumiane kategorie pozwalają trafniej analizować współczesne narracje medialne, w których perswazja realizuje się nie tylko poprzez argumenty językowe, lecz także poprzez obrazy, tempo dystrybucji informacji, widzialność treści oraz emocjonalne reakcje odbiorców. W kontekście konfliktów zbrojnych i dezinformacji cyfrowej *rhetorica utens* obejmuje zatem nie tylko wypowiedzi aktorów politycznych, lecz również działanie algorytmów rekomendacyjnych, wirusowość materiałów wizualnych oraz materialne warunki ich obiegu w przestrzeni platform społecznościowych. Nowomaterialistyczne rozumienie *rhetorica docens* i *rhetorica utens* prowadzi do redefinicji retoryki jako praktyki wieloaktorskiej i materialnie zakorzenionej. Perswazja staje się efektem współdziałania ludzi, technologii i afektów, a nie jedynie rezultatem świadomej strategii nadawcy. Takie ujęcie stanowi istotne narzędzie analityczne w badaniach nad współczesnymi narracjami medialnymi oraz nad mechanizmami dezinformacji funkcjonującymi w środowisku cyfrowym

2.3. Inne-niż-ludzkie sposoby tworzenia znaczeń na przykładzie wojny w Ukrainie

Perspektywa posthumanistyczna i nowomaterialistyczna zakłada, że procesy tworzenia znaczeń nie są wyłączną domeną ludzkich podmiotów, lecz powstają w wyniku relacji pomiędzy aktorami ludzkimi i nie-ludzkimi, takimi jak technologie,

obrazy, dane, algorytmy oraz infrastruktury medialne. W kontekście wojny w Ukrainie szczególnie widoczna staje się rola nie-ludzkich aktorów w kształtowaniu narracji wojennych i ich recepcji społecznej. Obrazy satelitarne, nagrania z dronów, materiały z kamer monitoringu oraz wizualizacje danych stały się nie tylko źródłami informacji, lecz także autonomicznymi aktorami retorycznymi, współtworzącymi interpretacje wydarzeń wojennych. Ich pozorna obiektywność techniczna nadaje przekazom status dowodu, wzmacniając ich perswazyjną skuteczność niezależnie od intencji nadawcy (Grusin 2015). W tym sensie technologia nie pełni jedynie funkcji medium, lecz aktywnie uczestniczy w produkcji znaczenia konfliktu.

Algorytmy platform społecznościowych organizują widzialność określonych narracji poprzez mechanizmy rekomendacji, filtrowania i „wiralowości" treści. To one decydują, które obrazy bombardowań, mapy frontu czy wypowiedzi polityczne zostaną rozpowszechnione globalnie, a które pozostaną marginalne (Couldry i Mejias 2019; Grusin 2015). Proces ten prowadzi do powstawania afektywnych obiegów narracji wojennych, w których emocje – strach, gniew, współczucie są wzmacniane przez materialne formy przekazu, takie jak krótkie wideo, memy czy infografiki (Massumi 2002). Wojna w Ukrainie funkcjonuje zatem jako zjawisko medialno-technologiczne, w którym inne-niż-ludzkie sposoby tworzenia znaczeń współkształtują społeczne rozumienie konfliktu. Znaczenie nie powstaje wyłącznie w dyskursach politycznych czy dziennikarskich, lecz w relacyjnych układach ludzi, technologii i obrazów. Ujęcie to pozwala analizować dezinformację nie jako pojedynczy akt manipulacji, lecz jako proces generowany przez sieci powiązań między użytkownikami, algorytmami i materialnymi formami komunikacji.

3. Polski ekosystem medialny jako układ retoryczny więcej-niż-ludzki w kontekście wojny w Ukrainie

W kontekście wojny w Ukrainie polski ekosystem medialny ujawnia cechy układu retorycznego więcej-niż-ludzkiego, w którym zasadniczą rolę w produkcji i dystrybucji narracji odgrywają nie tylko aktorzy ludzcy (dziennikarze, politycy, użytkownicy), lecz także aktorzy nie-ludzcy, w szczególności algorytmy platform cyfrowych. Platformy takie jak TikTok, Facebook (Meta) czy X (Twitter) nie są neutralnymi kanałami transmisji informacji, lecz aktywnie uczestniczą w kształtowaniu opinii publicznej poprzez mechanizmy rekomendacji treści, hierarchizacji widoczności oraz logikę „wirusowego" rozprzestrzeniania treści.

3.1. Algorytmy rekomendacyjne jako aktorzy dezinformacji

Istotne są tutaj algorytmy rekomendacyjne, które nie tworzą bezpośrednio treści dezinformacyjnych, jednak odgrywają kluczową rolę w kształtowaniu ich

widzialności oraz skuteczności perswazyjnej w środowisku platform cyfrowych. Poprzez mechanizmy selekcji i hierarchizacji informacji sprzyjają one rozpowszechnianiu przekazów generujących wysoki poziom zaangażowania użytkowników, w szczególności treści silnie nacechowanych emocjonalnie oraz skrajnych interpretacyjnie (Van Dijck, Poell, de Waal 2018; Couldry i Mejias 2019). Powtarzalna ekspozycja określonych narracji prowadzi do tzw. „efektu prawdy" (*illusory truth effect*), polegającego na uznawaniu często napotykanych komunikatów za bardziej wiarygodne niezależnie od ich zgodności z faktami (Pennycook, Cannon, Rand 2018). W tym sensie dezinformacja nie stanowi wyłącznie rezultatu intencjonalnych działań nadawców, lecz efekt relacyjnego układu obejmującego treść, algorytmy, afektywne reakcje użytkowników oraz architekturę interfejsu platform cyfrowych, które wspólnie współtworzą proces perswazyjny w przestrzeni medialnej.

3.2. Obrazy i wideo jako autonomiczni aktorzy retoryczni

Empirycznym przykładem tej dynamiki jest rola platformy TikTok w pierwszych miesiącach pełnoskalowej inwazji Rosji na Ukrainę. Analizy prowadzone przez Reuters Institute wskazują, że algorytm TikToka promował krótkie, silnie emocjonalne materiały wizualne. Zgodnie z ustaleniami Digital News Report 2023, TikTok należy do najszybciej rozwijających się platform wykorzystywanych jako źródło informacji, zwłaszcza wśród młodszych użytkowników, co sprzyja intensywnej cyrkulacji treści wizualnych dotyczących wojny w Ukrainie, często o silnym ładunku emocjonalnym, przedstawiające bombardowania, przemieszczanie się wojsk oraz dramatyczne sceny z udziałem ludności cywilnej (Reuters Institute 2023). Raporty EU DisinfoLab oraz OSCE wskazują, że w polskich mediach społecznościowych rozpowszechniane były narracje odwołujące się do kategorii „ukrytej prawdy" i podważające wiarygodność mediów głównego nurtu; zjawisko to było również obserwowalne w polskojęzycznej przestrzeni TikToka (EU DisinfoLab 2022; OSCE 2022).

Analiza powyższych przykładów wskazuje, że kluczową cechą współczesnego polskiego ekosystemu medialnego w kontekście wojny w Ukrainie jest jego hybrydowy charakter, wynikający z dynamicznego przenikania się mediów tradycyjnych i cyfrowych. W wyniku tego zestawienia powstaje spłycony przekaz, w którym obieg informacji przestaje mieć charakter linearny i hierarchiczny. Materiały generowane przez media telewizyjne są fragmentaryzowane i redystrybuowane w postaci krótkich klipów w serwisach takich jak TikTok, a następnie powracają do debaty politycznej jako elementy rzekomej „opinii publicznej", wzmacniane przez komentarze użytkowników i algorytmy rekomendacji. W tym procesie granica między dziennikarstwem, propagandą, użytkownikiem a technologiczną infrastrukturą ulega systematycznemu rozmyciu.

Stosunkowo nowe deepfake'i stanowią szczególnie wyrazisty przykład więcej-niż-ludzkiej sprawczości w procesach dezinformacyjnych. Wykorzystując algorytmy uczenia maszynowego, umożliwiają tworzenie realistycznych nagrań wideo i wypowiedzi dźwiękowych przedstawiających osoby publiczne w sytuacjach, które nigdy nie miały miejsca. Siła perswazyjna tego typu przekazów nie wynika z autorytetu nadawcy, lecz z technologicznej wiarygodności obrazu, który dla odbiorców funkcjonuje jako wizualny dowód autentyczności zdarzenia. Przykładem tej dynamiki był przypadek z marca 2022 roku, gdy rozpowszechniono spreparowane nagranie przedstawiające Wołodymyra Zełenskiego wzywającego ukraińskich żołnierzy do złożenia broni. Materiał ten był dystrybuowany w mediach społecznościowych oraz na przejętych stronach internetowych, co miało na celu wywołanie dezorientacji informacyjnej i podważenie zaufania do oficjalnych komunikatów (Bochyńska 2022). Przypadek ten pokazuje, że deepfake'i funkcjonują jako autonomiczni aktorzy retoryczni, których sprawczość opiera się na relacji pomiędzy algorytmami generatywnymi, estetyką obrazu oraz afektywną recepcją odbiorców. W tym sensie nie są one jedynie nową techniką manipulacji, lecz elementem infrastruktury perswazyjnej, w której obrazy, technologie i platformy dystrybucji współtworzą procesy dezinformacyjne niezależnie od pojedynczych intencji ludzkich podmiotów.

W ten sposób wytwarzany dyskurs sprzyja powstawaniu alternatywnych form wiedzy, opartych na emocjach i doświadczeniu wizualnym (Couldry i Mejias, 2019; Van Dijck, Poell, de Waal 2018). Autorytet tradycyjnych mediów zanika, pojawia się natomiast wiele mechanizmów z zakresu psychologii społecznej. Procesy te wzmacniają podatność odbiorców na uproszczone narracje oraz przekazy silnie nacechowane afektywnie, które łatwiej zapadają w pamięć niż analityczne komunikaty informacyjne. Algorytmy platform cyfrowych premiują treści budzące skrajne emocje, co prowadzi do ich szybszego rozpowszechniania i normalizacji w przestrzeni publicznej. W rezultacie granica między informacją a opinią ulega rozmyciu, a użytkownicy coraz częściej traktują subiektywne relacje wizualne jako równoważne wobec wiedzy eksperckiej.

3.3 Boty i farmy kont jako infrastruktura perswazji

Innym wyrazistym przykładem są boty oraz konta pseudoinformacyjne funkcjonujące na platformach takich jak X (dawniej Twitter) oraz Facebook. Stanowią one istotny element więcej-niż-ludzkiego układu retorycznego w polskim ekosystemie medialnym dotyczącym wojny w Ukrainie. Podmioty te często przyjmują tożsamość „zwykłych obywateli", „żołnierzy" lub „naocznych świadków wydarzeń", tworząc iluzję autentycznego, oddolnego uczestnictwa w debacie publicznej. Zabieg ten wzmacnia wiarygodność przekazu oraz obniża poziom krytycznej

refleksji odbiorców, którzy interpretują komunikaty jako osobiste relacje, a nie jako elementy skoordynowanych kampanii informacyjnych. Rozpowszechniane przez boty oraz konta pseudoinformacyjne narracje koncentrują się wokół treści antyukraińskich, antyzachodnich oraz delegitymizujących media głównego nurtu, co wpisuje się w logikę wojny informacyjnej i strategicznej dezinformacji. W polskim ekosystemie medialnym zjawisko to było szczególnie widoczne na portalach społecznościowych w latach 2022–2024, w których identyfikowano wiele sieci kont podszywających się pod „zwykłych obywateli" oraz „świadków wydarzeń", rozpowszechniających narracje o rzekomej winie Ukrainy za eskalację konfliktu, zagrożeniu dla polskiej suwerenności oraz niewiarygodności mediów publicznych i komercyjnych. (ABW 2024) W pierwszym kwartale 2023 roku odnotowano intensyfikację skoordynowanych kampanii dezinformacyjnych w przestrzeni informacyjnej Polski, Litwy i Łotwy. Narracje te dotyczyły m.in. rzekomych przygotowań militarnych w rejonach przygranicznych z Ukrainą, domniemanych braków jodku potasu w aptekach, zagrożeń o charakterze terrorystycznym na terytorium Polski, a także fałszywych informacji o planowanej mobilizacji wojskowej oraz o gromadzeniu danych osobowych uchodźców. Przekazy te były rozpowszechniane głównie za pośrednictwem platform społecznościowych i komunikatorów internetowych, tworząc atmosferę niepewności oraz wzmacniając poczucie zagrożenia wśród odbiorców (NASK 2024, 36).

3.4. Prorosyjskie kolektywy haktywistyczne między oddolnym aktywizmem a zinstytucjonalizowaną dezinformacją

Innym przykładem są rosyjscy haktywiści, połączeni w grupy aktywiści społeczni, działający w Sieci. Wojna w Ukrainie przyczyniła się do wyłonienia się kolektywów funkcjonujących jako swoiste ruchy cyberpartyzanckie. Termin „haktywizm", będący połączeniem słów „hakowanie" i „aktywizm", odnosi się do przeniesienia działalności aktywistycznej do przestrzeni cyfrowej i obejmuje działania podejmowane w imię określonych celów politycznych lub ideologicznych. W przypadku prorosyjskich środowisk haktywistycznych działających w polskiej Sieci kluczową deklarowaną motywacją, widoczną zwłaszcza w przekazach publikowanych w mediach społecznościowych, jest poparcie dla rosyjskich operacji militarnych oraz dążenie do odwetu wobec państw NATO za ich pomoc wojskową dla Ukrainy (ABW 2024, 74). Grupy te wykorzystują słabości sieci, tworząc przeciążenia, wykradają i upowszechniają wrażliwe dane, a ich ataki bywają częścią większych i zaplanowanych działań hybrydowych.

Kolektywy te tworzą rozproszoną sieć grup komunikujących się głównie za pośrednictwem platform społecznościowych, które okresowo łączą się w szersze koalicje, co nadaje ich aktywności wysoki stopień zmienności i dynamiki. Do

najbardziej rozpoznawalnych formacji zalicza się m.in. Killnet, Anonymous Sudan (mimo nazwy funkcjonującą w prorosyjskim dyskursie), Cyber Army of Russia Reborn, XAKNET, Solntsepek, UserSec, NoName057(16), Zarya, Beregini oraz Z-Pentest. Organizacje te powstawały stopniowo w ostatnich latach, przyciągając osoby zainteresowane wspieraniem lub współtworzeniem narracji promowanej przez te środowiska (ABW 2024, 74).

Zjawisko prorosyjskiego haktywizmu to element cyfrowej aktywizacji politycznej, który może stanowić element szerszej strategii wojny informacyjnej. W tym przypadku granica między oddolnym aktywizmem a działaniami inspirowanymi przez państwo pozostaje nieostra. Aktywność tych grup wzmacnia polaryzację przekazów w przestrzeni medialnej oraz sprzyja normalizacji agresywnych praktyk w cyberprzestrzeni. Ich narracje odwołują się często do emocji, retoryki odwetu oraz poczucia wspólnoty ideologicznej, co zwiększa podatność odbiorców na manipulację. W rezultacie haktywizm staje się narzędziem nie tylko technicznym, lecz również symbolicznym, służącym legitymizowaniu przemocy w wymiarze komunikacyjnym.

3.5. Interfejsy platform jako współautorzy dezinformacji

Idąc dalej w naszych analizach, można stwierdzić, że projekty platform cyfrowych odgrywają istotną rolę w kształtowaniu warunków obiegu dezinformacji, funkcjonując jako współautorzy procesów perswazyjnych. Nie tylko sama treść komunikatu, lecz także mechanizmy takie jak przycisk „udostępnij", funkcja automatycznego odtwarzania kolejnych materiałów (autoplay), krótkie formaty wideo charakterystyczne dla platform takich jak TikTok czy Instagram Reels oraz systemy powiadomień wpływają na sposób percepcji i zapamiętywania przekazów. Rozwiązania te sprzyjają szybkiemu i impulsywnemu rozpowszechnianiu treści, często pozbawionych kontekstu źródłowego i weryfikacji faktów. Przykładowo, kilkunastosekundowe nagranie wideo prezentujące uproszczoną narrację o wojnie może być łatwiej zapamiętane i uznane za wiarygodne niż rozbudowany artykuł analityczny wymagający dłuższego czasu uwagi i kompetencji interpretacyjnych. Według Nicka Couldry'ego i Ulisesa Mejiasa (2019) platformy cyfrowe i ich interfejsy nie są neutralnymi pośrednikami, lecz aktywnymi aktorami kształtującymi uwagę, emocje i zaangażowanie użytkowników.

5. Afektywne i materialne wymiary tworzenia znaczeń

Perspektywa posthumanistyczna i nowomaterialistyczna zakłada, że procesy tworzenia znaczeń nie przebiegają wyłącznie na poziomie dyskursu językowego, lecz są współkonstytuowane przez afekty, obrazy, technologie oraz materialne

warunki obiegu informacji. W kontekście wojny w Ukrainie szczególnie widoczne staje się znaczenie emocji takich jak lęk, zmęczenie, frustracja czy poczucie zagrożenia, które nie tylko towarzyszą narracjom medialnym, lecz aktywnie uczestniczą w ich rozpowszechnianiu i stabilizowaniu. Afekt nie funkcjonuje tu jako indywidualne przeżycie psychologiczne, lecz jako element infrastruktury komunikacyjnej, przyspieszający cyrkulację określonych interpretacji konfliktu. W tym sensie narracje dezinformacyjne należy analizować jako układy afektywno-materialne, w których emocje, obrazy i technologie współtworzą procesy perswazyjne.

5.1. Narracje antyuchodźcze jako afektywne układy perswazyjne

Jednym z wyraźnych przykładów afektywnego wymiaru dezinformacji w polskim ekosystemie medialnym są narracje antyuchodźcze dotyczące osób uciekających z Ukrainy. Na początku wojny w większości Polacy z wielkim sercem przyjęli uchodźców z Ukrainy, lecz z upływem czasu w polskiej infosferze jest coraz więcej przykładów negatywnych komunikatów. W latach 2023–2025 w polskojęzycznej przestrzeni platform społecznościowych obserwowano wzrost narracji antyuchodźczych. Przekazy te nie opierają się wyłącznie na argumentach politycznych czy ekonomicznych, lecz przede wszystkim na mobilizacji emocji takich jak strach, gniew oraz poczucie niesprawiedliwości. W dyskursie tym uchodźcy przedstawiani są jako zagrożenie dla bezpieczeństwa, rynku pracy, systemu opieki społecznej czy tożsamości kulturowej, co prowadzi do wytwarzania uproszczonych i silnie nacechowanych afektywnie figur „obcego" i „intruza". Afektywna skuteczność tych narracji wynika w dużej mierze z ich materialnych form komunikacji. Krótkie wideo, memy, nagłówki o charakterze sensacyjnym oraz obrazy zestawiane z dramatycznymi hasłami tworzą układy perswazyjne, w których emocje są wzmacniane przez wizualność i szybkość dystrybucji. Algorytmy platform społecznościowych premiują treści generujące intensywne reakcje użytkowników, co sprzyja eskalacji przekazów antyuchodźczych i ich normalizacji w przestrzeni publicznej. Dyskursy te funkcjonują jako więcej-niż-ludzkie układy perswazyjne: ich skuteczność nie wynika wyłącznie z intencjonalnych działań autorów przekazów, lecz z relacji pomiędzy afektami odbiorców, technologiczną infrastrukturą platform oraz materialnymi formami komunikatów. Antyuchodźcza dezinformacja nie tyle przekonuje argumentami, ile organizuje emocjonalne ramy interpretacji wojny i jej konsekwencji.

5.2. „Zmęczenie Ukrainą" jako retoryka wyczerpania

Drugim istotnym wymiarem afektywnego konstruowania znaczeń jest zjawisko określane mianem „zmęczenia Ukrainą", wpisujące się w powszechnie występujący proces, zwany zmęczeniem informacyjnym. Manipulacja ta polega na

przedstawianiu wojny jako problemu nadmiernie eksponowanego w mediach oraz obciążającego emocjonalnie odbiorców. W przekazach tego typu pojawiają się motywy przesytu informacyjnego, znużenia tematem konfliktu oraz potrzeby „powrotu do normalności". Język wyczerpania nie neguje wprost agresji Rosji, lecz przesuwa uwagę z kwestii odpowiedzialności politycznej na stan emocjonalny odbiorców. Retoryka „zmęczenia Ukrainą" jest często wzmacniana jako element dezinformacyjnych kampanii Rosji, które wykorzystują narracje o kosztach kontynuowania wojny i zmniejszającym się wsparciu Zachodu, aby podważać sensowność polityki pomocowej wobec Ukrainy (PISM 2024).

„Zmęczenie Ukrainą" funkcjonuje jako forma dezinformacji afektywnej, ponieważ prowadzi do stopniowej erozji empatii i solidarności społecznej. W miejsce narracji o ofiarach wojny pojawiają się komunikaty akcentujące koszty pomocy, problemy gospodarcze oraz rzekome nadużycia uchodźców. Afekt zmęczenia staje się tu narzędziem perswazyjnym, które uzasadnia obojętność oraz dystans wobec dalszych wydarzeń konfliktu. Materialny wymiar takich przekazów widoczny jest w sposobie ich rozpowszechniania: krótkie formaty wideo, powtarzalne hasła, ironiczne memy oraz komentarze użytkowników tworzą środowisko komunikacyjne sprzyjające banalizacji wojny. Algorytmy platform cyfrowych wzmacniają tego typu treści poprzez ich częstą ekspozycję, co prowadzi do efektu normalizacji zmęczenia jako dominującej postawy wobec konfliktu.

Z perspektywy posthumanistycznej „zmęczenie Ukrainą" nie jest jedynie reakcją psychologiczną społeczeństwa, lecz emergentnym efektem relacji pomiędzy obrazami wojny, technologiami dystrybucji informacji oraz afektywnymi praktykami użytkowników sieci. Retoryka wyczerpania działa jako więcej-niż-ludzki mechanizm stabilizacji nowych interpretacji konfliktu, w których wojna przestaje być postrzegana jako dramat humanitarny, a zaczyna funkcjonować jako uciążliwy element medialnego krajobrazu.

Zakończenie

Ujęcie dezinformacji jako zjawiska emergentnego i hybrydowego umożliwia trafniejszy opis współczesnych konfliktów medialnych oraz tworzenie skuteczniejszych mechanizmów ich ograniczania w warunkach cyfrowej transformacji komunikacji publicznej. W obliczu narastającej skali i złożoności zagrożeń informacyjnych szczególnego znaczenia nabiera potrzeba systematycznej edukacji cyfrowej społeczeństwa oraz rozwijania kompetencji w zakresie krytycznej analizy przekazów medialnych. Edukacja ta nie powinna ograniczać się wyłącznie do rozpoznawania fałszywych informacji, lecz obejmować również zrozumienie mechanizmów działania algorytmów, ekonomii uwagi oraz technologicznych uwarunkowań współczesnego obiegu informacji.

Równolegle niezbędne jest wdrażanie nowoczesnych narzędzi z zakresu cyberbezpieczeństwa, w tym systemów wczesnego wykrywania kampanii dezinformacyjnych, analizy sieci botów oraz monitorowania zagrożeń informacyjnych w czasie rzeczywistym. Kluczowym elementem tych działań pozostaje budowa spójnych strategii bezpieczeństwa w oparciu o uznane modele referencyjne oraz zbiory dobrych praktyk. W tym kontekście wykorzystywane są zarówno międzynarodowe, jak i krajowe ramy zarządzania cyberbezpieczeństwem, takie jak Ramy Cyberbezpieczeństwa NIST (NIST 2018), opracowane na ich podstawie Narodowe Standardy Cyberbezpieczeństwa, a także zestawy kontroli bezpieczeństwa CIS (CIS 2021) oraz model analizy zagrożeń MITRE ATT&CK (MITRE 2023). Coraz większe znaczenie zyskuje również koncepcja Zero Trust, oparta na zasadzie „nigdy nie ufaj, zawsze weryfikuj", zakładająca ciągłą weryfikację użytkowników i urządzeń oraz ograniczanie dostępu do zasobów zgodnie z regułą minimalnych uprawnień.

Przeprowadzona analiza pokazuje, że dezinformacja dotycząca wojny w Ukrainie nie może być rozumiana wyłącznie jako rezultat intencjonalnych działań aktorów politycznych czy medialnych. Artykuł proponuje przesunięcie badań nad dezinformacją z poziomu analizy wyłącznie ludzkich intencji ku analizie relacji pomiędzy użytkownikami, platformami, algorytmami i afektami współtworzącymi współczesne środowisko komunikacyjne. Perspektywa posthumanistyczna pozwala uchwycić, w jaki sposób sprawczość perswazyjna zostaje rozproszona pomiędzy elementy infrastruktury komunikacyjnej oraz praktyki użytkowników sieci, co prowadzi do powstawania nowych form narracji i autorytetu informacyjnego. Z tego względu badania nad dezinformacją wymagają odejścia od wyłącznie antropocentrycznych modeli interpretacyjnych na rzecz analiz relacyjnych, uwzględniających materialne i technologiczne warunki produkcji znaczeń. Tylko takie podejście umożliwia pełniejsze zrozumienie mechanizmów współczesnej wojny informacyjnej oraz projektowanie adekwatnych strategii ochrony przestrzeni publicznej, demokracji i debaty społecznej.

Bibliografia

ABW (Agencja Bezpieczeństwa Wewnętrznego). 2024. *Raport o stanie bezpieczeństwa Rzeczypospolitej Polskiej w 2023 roku*. Warszawa: ABW.

Arystoteles. 2004. *Retoryka*; *Retoryka dla Aleksandra*; *Poetyka*. Przeł. Henryk Podbielski. Warszawa: PWN.

Barad, Karen. 2007. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham: Duke University Press.

Bennett, Jane. 2010. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Durham: Duke University Press.

Bochyńska, Nikola. 2022. "#CyberMagazyn: Deepfake z Zełenskim. Czy fejkowe materiały wideo zmienią przebieg wojen informacyjnych?", w: *CyberDdefence24* https://cyberdefence24.pl/cyberbezpieczenstwo/cybermagazyn-deepfake-z-zelenskim-czy-fejkowe-materialy-wideo-zmienia-przebieg-wojen-informacyjnych (dostęp: 15.01.2026).

Braidotti, Rosi. 2013. *The Posthuman*. Cambridge: Polity Press.

CIS (Center for Internet Security). 2021. *CIS Critical Security Controls v8*. https://www.cisecurity.org/controls/v8 (dostęp 18.01.2026).

Couldry, Nick i **Ulises A. Mejias.** 2019. *The Costs of Connection: How Data Is Colonizing Human Life and Appropriating It for Capitalism*. Stanford: Stanford University Press.

EU DisinfoLab. 2022. *Ukraine Conflict Disinformation: Worldwide Narratives and Trends*. Brussels: EU DisinfoLab.

Grusin, Richard. 2015. *Radical Mediation*. Minneapolis: University of Minnesota Press.

Kupiecki, Robert, Filip Bryjka i **Tomasz Chłoń.** 2022. *Dezinformacja międzynarodowa: pojęcie, rozpoznanie, przeciwdziałanie*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

Latour, Bruno. 2005. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.

Massumi, Brian. 2002. *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Durham: Duke University Press.

MITRE. 2023. *MITRE ATT&CK Framework*. https://attack.mitre.org (dostęp. 20.01.2026).

NASK. 2024. *Raport o zagrożeniach dezinformacyjnych w Polsce 2023/2024*. Warszawa: NASK. https://www.nask.pl/media/2024/10/Raport_CERT_2023.pdf (dostęp: 12.01.2026).

NIST. 2018. *Framework for Improving Critical Infrastructure Cybersecurity, Version 1.1*. Gaithersburg, MD: National Institute of Standards and Technology. https://www.nist.gov/cyberframework (dostęp: 31 stycznia 2026).

NIST. 2020. *Zero Trust Architecture*. Gaithersburg, MD: National Institute of Standards and Technology. https://doi.org/10.6028/NIST.SP.800-207 (dostęp: 31 stycznia 2026).

OSCE. 2022. *Disinformation in the Context of the War against Ukraine*. Vienna: Organization for Security and Co-operation in Europe.

Pennycook, Gordon, Tyrone D. Cannon i **David G. Rand.** 2018. "Prior Exposure Increases Perceived Accuracy of Fake News". *Journal of Experimental Psychology: General* 147 (12): 1865–1880. https://doi.org/10.1037/xge0000465

PISM (Polski Instytut Spraw Międzynarodowych). 2024. *Ofensywa dezinformacyjna Rosji przeciwko Ukrainie*. Warszawa: PISM. https://www.pism.pl/publikacje/ofensywa-dezinformacyjna-rosji-przeciwko-ukrainie (dostęp: 22.01.2026).

Reuters Institute. 2023. *Digital News Report* 2023. Oxford: University of Oxford. https://www.digitalnewsreport.org (dostęp: 15.01.2026)

Van Dijck, José, Thomas Poelli Martijn de Waal. 2018. *The Platform Society: Public Values in a Connective World*. Oxford: Oxford University Press.